

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра філософії та міжнародної комунікації

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан гуманітарно-педагогічного факультету
Інна САВИЦЬКА
“ ” _____ 2024 р.

“СХВАЛЕНО”
на засіданні кафедри філософії та
міжнародної комунікації
Протокол № 8 від “31” січня 2024р.
Завідувач кафедри
Валентина КУЛЬТЕНКО

”РОЗГЛЯНУТО”
Гарант ОНП 033 «Філософія»
Віра ДОДОНОВА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ

Спеціальність: 01 Освіта/Педагогіка, 03 Гуманітарні науки, 05 Соціальні та поведінкові науки, 07 Управління та адміністрування, 08 Право, 28 Публічне управління та адміністрування

Розробник: доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та міжнародної комунікації Віра Іванівна Додонова

Київ – 2024 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка, 03 Гуманітарні науки, 05 Соціальні та поведінкові науки, 07 Управління та адміністрування, 08 Право, 28 Публічне управління та адміністрування	
Освітній ступінь	Доктор філософії (PhD)	
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Реферат	1	
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна, вечірня форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	1	1
Семестр	1	1
Лекційні заняття	15 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	8 год.
Лабораторні заняття	–	–
Самостійна робота	75 год.	104 год.
Індивідуальні	–	–
Кількість тижневих аудиторних годин	6 год.	–

2. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Метою дисципліни «Філософія науки» є формування у здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії (PhD) цілісного наукового світогляду на основі досягнень сучасної науки і техніки.

Завдання дисципліни полягає набутті здобувачами наукового ступеня «доктор філософії» (PhD) знань про своєрідність сучасної наукової картину світу, історичний характер та критерії наукового знання, особливості наукової аргументації та наукову культуру, аксіологічні та етичні орієнтири як окремого науковця так і всієї наукової спільноти на різних етапах історичного розвитку науки та суспільства. Вивчення «Філософії науки» формує вміння окреслювати дослідницьке поле та методологію авторського наукового дослідження у відповідності до сучасної парадигми наукового знання та сприяє розвитку комунікативних навичок у здобувачів наукового ступеня «доктор філософії» (PhD).

Вивчення «Філософії науки» забезпечує цілий ряд **загальних**, а в окремих випадках і **спеціальних компетентій**. Зокрема, «Філософія науки» формує:

1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
2. Вміння виявляти, ставити та вирішувати наукові проблеми.
3. Вміння формувати дослідницьке поле власного наукового дослідження у відповідності до сучасної парадигми наукового знання.
4. Вміння професійно вести наукову дискусію.
5. Вміння аналізувати інформацію подану в різних наукових джерелах та формувати на їхньому тлі власну дослідницьку позицію.
6. Здатність виконувати оригінальні дослідження.
7. Здатність виявляти евристичні можливості та межі наукової методології, вміння використовувати релевантний дослідницький інструментарій.
8. Здатність дотримуватись наукової етики, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.
9. Здатність критично осмислювати події та явища наукового життя, використовувати філософську рефлексію для формування власної світоглядної позиції.

Вивчення «Філософії науки» забезпечує такі **програмні результати навчання**:

1. Вміння та навички працювати з різними джерелами, вишукувати, обробляти, аналізувати та систематизувати отриману інформацію.
2. Вміння та навички створювати нові знання через оригінальні дослідження, якість яких може бути визнана на національному та міжнародному рівнях. Вміння та навички брати участь у наукових дискусіях, відстоювати свою власну позицію на конференціях, семінарах та форумах.
3. Знання та розуміння економічних, політичних, духовних, соціальних факторів, що впливають на систему світосприйняття людей і моделі їх поведінки.
4. Знання ролі інформаційних технологій у науковій та педагогічній діяльності, розуміння загроз зумовлених швидким поширенням інформаційних та комбінаційних технологій в освіті.

5. Знання основних тенденцій розвитку науки й наукових досліджень у сучасному світі. Знання та розуміння генезису розвитку філософської думки. Вміння та навички виокремлювати на підставі знання різних філософських напрямів і течій актуальних філософських проблем та здійснювати їх критичний аналіз. Вміння та навички оцінювати актуальність запланованих досліджень та використовувати здобутки минулого для осмислення проблем сьогодення.

6. Вміння та навички публічно представляти, захищати результати наукового дослідження, обговорювати їх і дискутувати з науково-професійною спільнотою. Навички участі у критичному діалозі та вміння зацікавлювати результатами дослідження.

7. Вміння та навички використання релевантного дослідницького інструментарію у процесі наукового дослідження. Навички репрезентації системного мислення та використання міждисциплінарного підходу.

8. Знання та розуміння методів наукових досліджень, вміння та навички використовувати їх на рівні доктора філософії.

9. Знання та розуміння наукової етики та правил академічної доброчесності їхньої ролі у науковій діяльності та загальній перспективі розвитку науки та соціуму. Вміння сумлінно та доброчесно виконувати наукові завдання та навички етичної педагогічної поведінки.

10. Вміння та навички критично сприймати та аналізувати чужі думки й ідеї, шукати власні шляхи вирішення проблеми, здійснювати критичний аналіз власних матеріалів.

- Вміння та навички генерувати власні ідеї та приймати обґрунтовані рішення, проводити критичний аналіз різних інформаційних джерел.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Феномен науки. Проблемне поле філософії науки.

Філософський аналіз поняття «наука». Діахронний та синхронний аспекти буття науки. Функції науки. Етос науки. Співвідношення філософії і науки. Функції філософії у науковому пізнанні. Предмет і функції філософії науки. Наукознавство. Місце філософії науки у структурі суміжних дисциплін. Роль філософії науки у сучасному науковому пізнанні. Феномен паранауки, умови його виникнення і становлення.

Тема 2. Основні етапи становлення науки.

Основні підходи до періодизації науки. Загальна характеристика східної «протонауки». Особливості формування наукових знань в період Античності. Особливості середньовічної «науки». Наука доби Відродження та Нового часу. Ідеали та норми класичної науки. Відмінність між науковим і раціональним знанням. Становлення класичної науки. Особливості некласичної науки. Специфіка постнекласичної науки. Функції науки в індустріальному і постіндустріальному суспільстві.

Тема 3. Генеза та етапи розвитку філософії науки. Сцієнтизм та антисцієнтизм.

Виникнення та особливості розвитку філософії науки в XIX ст. Позитивізм. «Другий» позитивізм: основні ідеї та причини впливу серед природознавців. Аналіз мовних форм знання у неопозитивізмі. Критерій демаркації науки. Принцип верифікації. Фізикалізм. Історизація філософії науки в межах постпозитивізму. Неокантіанство: особливості формування методології гуманітарного знання. Структуралізм і постструктуралізм як методологія сучасного соціогуманітарного знання. Місце та значення філософської герменевтики в науковому пізнанні. Специфіка соціально-гуманітарного знання.

Тема 4. Структура і динаміка наукового пізнання.

Поліваріантність підходів до проблеми пізнання в історії філософії. Теорія пізнання як філософська дисципліна. Пізнання як особливий вид діяльності. Суспільна природа пізнання. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Чуттєвий рівень пізнання. Форми чуттєвого рівня. Раціональний рівень пізнання як якісно-новий ступінь відображення дійсності. Форми раціонального пізнання: поняття, судження, умовивід. Єдність чуттєвого і раціонального в пізнанні. Сенсуалізм і раціоналізм. Знання і віра. Проблеми сучасної епістемології.

Проблема істини в філософії. Концепції істини: кореспондентська, корегентна, прагматична. Об'єктивність істини. Абсолютна і відносна істина.

Праксіологічні аспекти істини. Істина як процес. Конкретність істини. Проблема істини в юриспруденції. Істина і омана. Істинність і правильність. Догматизм і релятивізм. Нові реалії сучасної гносеологічної парадигми. Постмодерністський дискурс. Нарративістика. Співвідношення наукових та позанаукових форм знання.

Проблема взаємозв'язку знання і пізнання. Логіка упорядкування наукового знання. Специфіка наукового знання. Діалектика знання і незнання. Соціологія науки. Наука як вид духовного виробництва. Культурно-світоглядна функція науки. Перетворення науки у безпосередньо-продуктивну силу. Наука як соціальна сила. Наукове пізнання і його специфічні ознаки. Будова і динаміка наукового пізнання. Динаміка розвитку науки. Етапи розвитку: класика, некласика, постнекласика. Особливості розвитку постнекласичної науки.

Природа наукової революції. Типи наукових революцій.

Тема 5. Методологічний інструментарій сучасної науки.

Емпіричний та теоретичний рівні пізнання. Факт як одиниця емпіричного рівня наукового пізнання. Форми теоретичного рівня наукового пізнання: ідея, проблема, гіпотеза, концепція, теорія.

Поняття методу і методології. Предметно-змістовні, операціональні, аксіологічні аспекти методу. Співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в змісті наукового методу. Нетотожність поняття “методологія науки” і “філософська методологія”. Філософські методи. Загальнонаукові, частковонаукові методи. Методи міждисциплінарного дослідження. Загальнологічні методи пізнання. Спеціальні методи.

Наукові методи емпіричного рівня пізнання: споглядання, вимір, експеримент. Методи теоретичного рівня пізнання: формалізація, аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, метод мисленнєвого експерименту.

Розуміння і пояснення. Особливості методології соціально-гуманітарного пізнання. Рефлексія як головний метод метатеоретичного пізнання в науці. Співвідношення віри та наукового знання. Мова науки. Визначення та їх роль у формуванні наукової термінології. Основні правила визначення.

Тема 6. Діалектична логіка як методологія наукового пізнання. Соціокультурні аспекти науки.

Логіка наукового мислення. Гносеологічні атрибути обґрунтованості знання. Основи теорії аргументації. Доведення. Спростування. Протиріччя – джерело розвитку наукового знання. Діалектика як вчення про універсальні зв'язки, зміни, розвиток. Дискурс щодо визначення діалектики. Історичні форми діалектики. Ідея розвитку. Ознаки розвитку і його форми. Об'єктивна і суб'єктивна діалектика. Категорії діалектики. Універсальні зв'язки: одиничне, особливе і загальне, явище і сутність. Структурні зв'язки: частина і ціле, зміст і форма. Упорядкованість буття: структура, система, елемент. Зв'язки і детермінації: причина і наслідок, випадковість і необхідність, можливість і дійсність. Значення діалектичного мислення для методологічної культури науковця. Метафізика, софістика, еkleктика як альтернативи діалектики. Синергетика як теорія розвитку та зміни наукової парадигми.

Тема 7. Філософія техніки.

Поняття техніка. Техносфера і технічна реальність. Співвідношення науки і техніки. Технологія і її сучасні види. Гуманітарний напрямок філософії техніки. Спроба відмови від «влади» техніки заради етики. Революція в техніці та еволюція в суспільстві: технофілософські пошуки Франкфуртської школи. Гуманітарно-антропологічний напрям у філософії техніки. Технофілософська концепція Льюїса Мамфорда: вчення про «мегамашину». Філософія техніки Х. Хосе Ортега-і-Гассет: техніка як виробництво надлишкового. Технологічний детермінізм і технофобія. Теорія технократичного перетворення суспільства. «Постіндустріальне» і «інформаційне» суспільство. Віртуальна реальність як феномен глобалізації.

Тема 8. Етика науки.

Сучасний етичний дискурс в науці. Ціннісна та етична система суспільства. Трансформація етичних норм в глобалізованому світі. Етики та глобальні виклики сучасності. Ціннісні виміри гуманітарних та природничих досліджень. Професійна відповідальність науковця. Свобода вибору. Ціннісні орієнтації вченого. Свобода наукового пошуку і соціальна відповідальність ученого. Моральна відповідальність. Етика та екологія: кореляція проблематики в сучасному світі. Етичні кодекси та етичні комітети. Етичний кодекс ученого України.

Назви тем	Кількість годин													
	денна форма							Заочна форма						
	тижн і	усього	у тому числі					усьог о	у тому числі					
			л	п	лаб	ін д	с. р.		л	п	лаб	інд	с.р	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	11	12	13	14	15	
Філософія науки														
Лекція 1. Феномен науки. Проблемне поле філософії науки.	1	15	2	2			11	15						15
Лекція 2. Основні етапи становлення науки.	2	15	2	4			7	15	2	2				11
Лекція 3. Генеza та етапи розвитку філософії науки. Сцієнтизм та антисцієнтизм	3	15	2	4			7	15	2	2				11
Лекція 4. Структура і динаміка наукового пізнання.	3	15	2	4			10	15	2	2				11

Лекція 5. Методологічний інструментарій сучасної науки.	5	15	2	4		10	15	2	2			11
Лекція 6. Діалектична логіка як методологія наукового пізнання. Соціокультурні і аспекти науки.	6	15	2	4		10	15					15
Лекція 7. Філософія техніки	7	15	2	4		10	15					15
Лекція 8. Етика науки	8	15	1	4		10	15					15
Разом	10	120	15	30		75	120	8	8			104

4. Темі семінарських занять

№ з/п	Назва теми
1	Феномен науки. Проблемне поле філософії науки.
2	Історія науки. Основні підходи до періодизації науки.
3	Генеза та етапи розвитку філософії науки.
4	Структура і динаміка наукового пізнання.
5	Методологічний інструментарій сучасної науки
6	Діалектична логіка як методологія наукового пізнання
7	Філософія техніки
8	Етика науки

5. Орієнтовні теми рефератів для самостійної роботи здобувачів наукового ступеня доктор філософії (PhD)

Рекомендації щодо написання реферату

Однією із форм самостійної роботи є написання реферату. Здобувачі вищої освіти мають право самостійно обирати теми рефератів, попередньо узгоджуючи їх з лектором, або ж обирати одну з визначених програмою тем.

Реферат (лат. refero — доношу, повідомляю, переказую) — короткий переказ змісту наукової роботи, книги або вчення, оформлений у вигляді письмової публічної доповіді, відомості для якої зібрані з різних джерел.

Написання реферату вимагає від здобувача вміння творчо працювати з літературними джерелами – виділяти і грамотно узагальнювати актуальний для теми матеріал. Робота над рефератом передбачає наступні етапи:

- 1) підготовчий (знайомство з літературою, вибір теми);
- 2) дослідницький (вивчення та аналіз певного мінімуму публікацій з обраної теми, визначення мети та завдань, складання плану реферату);

3) логіко-синтетичний (систематизація матеріалу, виклад, редагування, остаточне оформлення реферату);

План реферату включає: вступ, основну частину, висновок, список використаної літератури.

У **вступі** коротко характеризуються актуальність обраної теми, формулюється мета реферату, яка поділяється на завдання, виокремлюються об'єкт, предмет дослідження, вказуються задіяні в роботі методи. В основній частині формулюються 2 або 3 питання, які мають розкрити зміст проблеми, категоріальний простір, її сучасний стан. Здобувач має надати розгорнутий дискурс проблеми.

У **висновках** необхідно підбити підсумки, узагальнити отримані результати і сформулювати основні висновки з проведеного дослідження.

Список джерел повинен включати роботи останніх років видання, у тому числі новітні, опубліковані протягом останніх 5 років. Не слід включати роботи, що втратили актуальність, використовувати застарілу літературу. Здобувач повинен з перших кроків орієнтуватися на максимальну наукову сумлінність. У світлі цього дуже важливо дотримуватись культури дослідження, правил наукової роботи з джерелами, надавати їхній повний бібліографічний опис, включаючи видавництво, рік видання, загальну кількість сторінок або вказівку на використані сторінки.

Вимоги до оформлення. Обсяг реферату – до 25 аркушів формату А4, гарнітура Times New Roman (Сур.), розмір шрифту – 14 pt, інтервал полуторний. Розміри полів: верхнього, нижнього, лівого – 20 мм, правого – не менше ніж 10 мм. Вирівнювання – за шириною (ДСТУ 3008-95).

Пропоновані теми рефератів:

1. Феномен нелінійної науки.
2. Проблема незворотності часу в класичній, некласичній та сучасній фізиці.
3. Проблема скінченності і нескінченності простору і часу в контексті класичних, релятивістських і сучасних космологічних уявлень.
4. Проблема причинності в постнекласичній науці (ситуації біфуркації як ситуації формування причини; непередбачуваність причинно визначених процесів в детермінованому хаосі)
5. Складність, темпоральність, цілісність – риси нового світобачення (за І. Пригожиним).
6. Когнітивно-комунікативні стратегії сучасного наукового пізнання.
7. Вплив філософських програм античності на розвиток науки.
8. Проблема демаркації науки та не-науки.
9. Особливості наукової гіпотези та її роль в пізнанні.
10. Концепція редукціонізму та принцип редукції.
11. Філософський смисл уявлень про віртуальну реальність та віртуальні світи.
12. Еволюція наукової картини світу.
13. Наукова картина світу та наукова парадигма.

14. Проблема росту наукового знання як одна із центральних проблем філософії науки.
15. Т. Кун. Структура наукових революцій.
16. Онтологічні проблеми сучасної науки
17. Гносеологічні проблеми сучасної науки.
18. Глобалізація як провідна тенденція розвитку сучасного світу.
19. Математика і природа (програма математизації Г. Галілея).
20. Роль класичної і некласичної фізики у формуванні наукового світогляду.
21. Сучасна фізична картина світу і її особливості.
22. Суперечливість науково-технічного прогресу і його філософські інтерпретації.
23. Наука і цінності сучасної цивілізації.
24. Проблема наукової раціональності у ХХ ст.
25. Сучасні антисциєнтистські концепції і проблема наукової раціональності.
26. Ціннісні аспекти сучасної техніки.
27. Феномен нелінійності і його філософський смисл.
28. Ідея революції в сучасній науковій картині світу.
29. Філософські погляди А. Ейнштейна.
30. Філософські погляди В. Гейзенберга.
31. Філософські погляди В. Вернадського.
32. Проблема об'єкта і суб'єкта в класичному і сучасному природознавстві.
33. Наукова революція як зміна картини світу.
34. Критичний раціоналізм К. Поппера і його роль у трансформаціях філософії науки.
35. Місце етичних принципів у біологічному пізнанні.
36. Вплив сучасної біології на формування нового етносу науки.
37. Філософські засади пізнання розвитку живого в біології.
38. Проблема походження і сутності життя як центральна світоглядна проблема біології.
39. Філософські аспекти генної інженерії.
40. Варіанти методологічних моделей в біологічному пізнанні.
41. Еволюціонізм як світоглядна і методологічна концепція біології.
42. Парадигми пізнання сутності живого в історії біології.
43. Особливості біологічного пізнання в умовах постнекласичної науки.
44. Філософські аспекти сучасної екології.
45. Філософські засади біоетики.
46. Характеристика техніки в філософській концепції К. Ясперса.
47. Межі зростання людської експансії на природу в концепції А. Печчеї.
48. Сутність концепції колективного несвідомого К. Юнга.
49. Нігілізм Ф. Ніцше.
50. Логічний аналіз мови як засіб вирішення філософських проблем.
51. Проблема природної та штучної мови.
52. Концепція «мовних ігор» у філософії Л. Вітгенштайна.

53. «Комп'ютерна метафора» і філософські засади теорії штучного інтелекту.
54. Колективна пам'ять й історична наука.
55. Філософія грошей Г. Зіммеля.
56. Вплив інформатизація на розвиток сучасного суспільства.
57. Педагогічні ідеали та виховні принципи Модерну і Постмодерну.
58. Основні тенденції розвитку філософії освіти в другій половині ХХ ст.
59. Педагогічна рецепція постмодерну.
60. Феномен антипедагогіки.
61. Наука як сутнісне явище Нового Часу.
62. Трансформація природи людини під впливом віртуальної реальності: аналіз сучасних концепцій.
63. Природа віртуальної реальності: філософський аналіз.
64. Сцієнтизм та антисцієнтизм як світоглядні орієнтації ХХ ст.
65. Цивілізаційна концепція С. Гантінгтона.
66. Філософські проблеми етнолінгвістики.
67. Наука у індустріальному та постіндустріальному суспільстві
68. Проблема розвитку в сучасній науці. Концепція глобального еволюціонізму.
69. Зміна уявлень про співвідношення суб'єкту і об'єкту пізнання при переході від класичної до некласичної раціональності.
70. Принципи філософського аналізу хімічних процесів.
71. Науковий пошук і відкриття у сучасних хімічних дослідженнях.
72. Філософське розуміння сутності економічних законів.
73. Загальне та особливе в становленні світової економіки.
74. Інновації управлінської діяльності.
75. Концепція економічного лібералізму.
76. Парадокси і наслідки сучасної технологічної революції.
77. Специфіка сучасного існування техніки за Е. Жаком.
78. Філософське осмислення міфів про машину.
79. Антропологічні засади філософії техніки.
80. Технократичні проекти ХХІ ст.: трансформації та альтернативи.
81. Інноваційні стратегії розвитку освіти.
82. Людина і наука в інформаційному суспільстві (Д. Белл, Е. Тоффлер)
83. Механіко-математична фізика Декарта: основні ідеї, значення.
84. Концепція «технотронного суспільства» З. Березинського.
85. Елітарність як концепт філософії освіти.
86. Трансформації ставлення християнства до науки.
87. Наука й релігія: співвіднесення істин Одкровення та істин розуму в християнській традиції.
88. Екзистенціальний потенціал постнекласичної науки.
89. Феномен культурної ідентичності: філософський контекст.
90. Роль інтелігенції в глобальному світі.
91. Екологічна парадигма у формуванні світоглядно-моральних цінностей особи.
92. Культуротворча природа екологічної парадигми.

93. Концепт сталого розвитку суспільства та проблеми екологічної безпеки.
94. Есхатологічна лінійна концепція філософії історії.
95. Трансгуманізм та його стратегія перетворення людини.
96. Генна інженерія та її роль в майбутньому перетворенні людини.
97. ДНК як головна молекула життя: наслідки генно-інженерійних перетворень.
98. Глобальні техногенні катастрофи та майбутнє соціовсесвіту.
99. Генетична інформація як стратегічний ресурс постіндустріального суспільства.
100. Принцип додатковості Н. Бора та наукова раціональність.
101. Класичний і неklasичний детермінізм.
102. Репресована свідомість і репресивна цивілізація.
103. Проблема розмежування норм і законів у філософсько-правових концепціях.
104. Доктрина природного права: традиція і сучасність.
105. Права людини як легітимаційний ресурс сучасного права.
106. Права людини і демократія.
107. Сутність та критика правового позитивізму.
108. Злочини проти людяності як специфічний вид злочину.
109. Роль ради безпеки ООН у сучасному міжнародному праві.
110. Основні принципи правового позитивізму. Г. Еллінек.
111. Становлення та розвиток комп'ютерної техніки в сучасному світі та викликані ним світоглядно-філософські проблеми буття сьогоденного суспільства.
112. Проблема суспільного ідеалу: історія та сучасність.
113. Світоглядне значення теорії відносності А. Ейнштейна.
114. Агностицизм І. Канта.
115. Соціально-політичні ідеї Просвітництва.
116. Постмодерн у сучасній культурі та філософії.
117. Феномен громадянського суспільства.
118. Основні ідеї фрейдизму та неофрейдизму, їх вплив на духовне життя суспільства у ХХ ст.
119. М. Вебер: природа і передумови розвитку капіталізму.
120. Економічний лібералізм Адама Сміта.
121. Соціальна теорія К. Поппера.
122. Семіотика віртуальності: окреслення постлюдського.
123. Тілесні практики і колективна пам'ять (П. Коннертон).
124. Етика технологічної цивілізації (Г. Йонас).
125. Ідея прогресу в філософії історії епохи Просвітництва.
126. Протестантизм як світоглядно-релігійна парадигма Модерну.
127. Прояви глокалізації в українському соціокультурному та політичному бутті.
128. Кумулятивні та некумулятивні моделі розвитку науки.
129. Лінгвістичний поворот у філософії.

130. Методологічні програми гуманітаризації соціального знання: культурцентризм, аксіологізація, діалогізм.
131. Соціальні аспекти ринкового господарства.
132. Методологія наукового пізнання.
133. Філософія математики.
134. Філософські підвалини класичної та квантової фізики.
135. Дж. Бруно: між вірою й наукою.
136. Філософські погляди Е. Фрома.
137. «Бунт мас» Х. Ортега-і-Гассет.
138. Антитехнократичні тенденції в сучасній філософії.
139. Істина як філософське поняття.
140. Синергетика як теорія самоорганізації в системах різної природи.

Критерії оцінювання реферату з курсу «Філософія науки»

Відмінно (90–100 балів)

- повне розкриття теми, високий теоретичний рівень дослідження;
- дотримання змістовних вимог: складання плану, обґрунтування актуальності теми, чітке визначення мети, предмета, об'єкта, завдань, методів дослідження;
- вміння працювати з першоджерелами;
- опрацювання великих масивів інформації, їхнє узагальнення та формулювання висновків;
- володіння науковою методологією;
- дотримання вимог академічної доброчесності;
- дотримання формальних вимог: обсяг реферату, оформлення посилань, повна відповідність рекомендаціям щодо написання роботи;
- вільне володіння нормами сучасної української літературної мови. Допускається 1–3 неточності у викладі матеріалу, які не впливають на правильні висновки.

Добре (75–89 балів)

- розкриття теми, достатній теоретичний рівень дослідження;
- дотримання змістовних вимог: складання плану, обґрунтування актуальності теми, чітке визначення мети, методів дослідження;
- вміння працювати з першоджерелами;
- опрацювання великих масивів інформації, їхнє узагальнення та формулювання висновків;
- володіння науковою методологією;

- дотримання вимог академічної доброчесності;
- дотримання формальних вимог: обсяг реферату, оформлення посилань, повна відповідність рекомендаціям щодо написання роботи;
- вільне володіння нормами сучасної української мови.

Допускається 3-5 неточностей у використанні понятійного апарату, незначні погрішності в узагальненнях та висновках, які не впливають на загальний достатній рівень реферату.

Задовільно (60–74 балів)

- часткове розкриття теми;
- часткове дотримання змістовних вимог: написання плану, актуальності теми;
- недотримання послідовності в окремих випадках;
- помилки при використанні понять;
- недостатнє володіння нормами сучасної української мови.

Незадовільно (0-59 балів)

- невміння розкрити основний зміст реферату;
- недотримання вимог до написання реферату;
- нездатність формулювати висновки;
- незнання категоріального апарату;
- обмежене володіння нормами сучасної української літературної мови.

6. Контрольні питання, комплекси тестів для визначення рівня засвоєння знань аспірантами.

Відповідно до «Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у Національному університеті біоресурсів і природокористування України» від 24 травня 2017 р., протокол № 11 та змін, що були внесені Вченою радою НУБіП України 29 травня 2020 р. протокол №10 екзамен з філософії науки передбачає три відкритих питання у білеті.

Контрольні запитання

1. Наука як предмет філософського осмислення.
2. Філософські презентації сучасної науки: наука як система знань, дослідницька діяльність, соціальний інститут.
3. Наука та цінності техногенної цивілізації.
4. Об'єктивність як ідеал науки Нового часу.
5. Наука як соціокультурний феномен.

6. Етичні виміри науки та виникнення етики науки. Моральні дилеми в сучасній науці та свобода наукового дослідження.
7. Буденний та теоретичний світогляди та їх взаємозв'язок з наукою.
8. Відмінність між філософією та філософією науки.
9. Зміст і сенс наукового відкриття Дж. Бруно. Яку небезпеку воно несло для християнської церкви?
10. Передумови виникнення науки. Філософська програма Г. Галілея.
11. Роль філософських програм Платона, Аристотеля, Демокрита у розвитку наукового знання та становленні наукового методу.
12. Космологізм як суттєва риса ранньої античної філософії.
13. Реалізм та номіналізм як передумови становлення наукового методу.
14. Амбівалентний вплив філософських пошуків доби Середньовіччя на розвиток наукового знання.
15. Філософія історії Августина Аврелія.
16. Тома Аквінський: симфонія розуму та віри.
17. Передумови виникнення та своєрідність наукової картини світу.
18. Передумови виникнення принципу «Бритви Оккама».
19. Бог Р. Декарта, І. Ньютона і Б. Спінози.
20. Особливості наукової програми Т. Гоббса.
21. Соліпсизм Дж. Берклі.
22. Б. Паскаль: особливості філософських поглядів.
23. Роль дуалізму Р. Декарта у становленні механіцизму та заснуванні класичного природознавства.
24. Особливості розвитку «Натуральної філософії» та її вплив на становлення наук про біології.
25. Ідеали і норми класичної науки.
26. Ідеали і норми некласичної науки.
27. Ідеали і норми постнекласичної науки.
28. Класичний детермінізм.
29. Феномен класичної науки.
30. Перша і Друга наукова революції.
31. Охарактеризуйте основні наукові революції.
32. Епістемологічні ідеї античності.
33. Теоретичний рівень наукового пізнання: методи і форми.
34. Співвідношення емпіризму та раціоналізму у філософії Нового часу.
35. Особливості теорії пізнання І. Канта.
36. Ф. Бекон – фундатор сучасної філософії. Філософське обґрунтування нової картини світу. Суперечка щодо методу наукового пізнання.
37. Соціально-історичні передумови ідеології Просвітництва. Культ розуму.
38. Концепція прогресу. Соціально-філософський проект Просвітництва.
39. Категоричний імператив І. Канта.
40. Філософія абсолютної ідеї Г. Гегеля.
41. Проблеми філософії науки у неокантіанстві Марбурзької (Г. Коген, П. Наторп, Е. Кассіер) і Баденської (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт) шкіл.
42. Наукові революції як точки біфуркації у розвиткові знання.

43. Нелінійність зростання знань.
44. Диференціації та інтеграції наук, зв'язок дисциплінарних і проблемно-орієнтованих досліджень.
45. Криза ідеалу ціннісно-нейтрального дослідження, проблема ідеологізованої (політизованої) науки.
46. А. Шопенгауер і Ф. Ніцше як передвісники кризи європейського гуманістичного раціоналізму.
47. Ситуація постмодерна, плюралізм сучасної філософської картини світу і пошуки нової світоглядної альтернативи.
48. Позитивістська традиція у філософії.
49. Основні етапи розвитку позитивізму.
50. Філософія модерну і постмодерну. Розмивання традиційних світоглядних, ціннісних позицій. Критика «тоталітарної» науки. Відмова від проєктів тотального перевлаштування світу.
51. К. Поппер: проблема росту наукових знань.
52. Теорія наукових революцій Т. Куна.
53. Теорія як ідеал наукового пізнання.
54. Т. Кун: історична динаміка наукових знань.
55. Емпіричний рівень наукового пізнання: методи і форми.
56. Методологічний анархізм П. Фейєрабенда.
57. Співвідношення природничо-наукового і гуманітарного знання.
58. Методологія науково-дослідницьких програм І. Лакатоса.
59. Ст. Тулмін: еволюція матриці розуміння.
60. Проблема росту наукового знання в філософії науки: концепції К. Поппера і Т. Куна.
61. «Другий» позитивізм: основні ідеї та причини впливу серед природознавців.
62. Конвенціоналізм А. Пуанкаре.
63. Класична, неklasична і постнеklasична наука.
64. Феномен протонаукових знань.
65. Принцип «економії мислення» як основа теоретичної програми махізму.
66. Основні теорії істини.
67. Особливості методу, методики, методології.
68. Філософські методи пізнання.
69. Методи емпіричного пізнання.
70. Методи теоретичного пізнання.
71. Розуміння і пояснення.
72. Основні критерії науковості.
73. Моделювання як метод наукового пізнання. Метод математичної гіпотези.
74. Системно-структурний метод.
75. Гіпотеза як форма розвитку наукового знання.
76. Експеримент, його види та функції в науковому пізнанні.
77. Індукція як метод наукового пізнання.
78. Дедукція як метод науки і його функції.

79. Основні принципи філософської герменевтики.
80. Концепція сталого розвитку світу.
81. Критерії демаркації науки та не науки.
82. Основні функції філософії науки. Зміст критичної функції.
83. Охарактеризуйте основні історичні етапи розвитку науки.
84. Охарактеризуйте основні історичні етапи розвитку філософії науки.
85. Екологічна етика, глобальні проблеми людства.
86. Історичні різновиди наукової комунікації.
87. Наукова революція нового часу. Ідеали і норми класичної науки.
88. Проблема демаркації наукового й ненаукового знання в діахронному і синхронному аспектах.
89. Роль науки в сучасному суспільстві.
90. Синергетика як наукова перспектива ХХІ століття.
91. Основні типи наукової раціональності.
92. Постнекласичний тип наукової раціональності.
93. Фальсифікація як критерій науковості (К. Поппер).
94. О. Конт: три стадії розвитку прогресу людського розуму.
95. Вчення про ноосферу В. Вернадського.
96. Верифікація знання в неопозитивізмі.
97. Етика науки і відповідальність вченого.
98. Еволюція уявлень про детермінізм.
99. Науково-технічний прогрес і його філософські оцінки.
100. Наукова теорія, наукова картина світу і науково-дослідницька програма як форми наукового знання.
101. Техніка як соціокультурний феномен.
102. Предмет і об'єкт науки.
103. Класифікація наук.
104. Суперечності становлення та особливості мови науки.
105. Сучасна наукова картина світу і її особливості.
106. Сутність понять «верифікація» і «фальсифікація».
107. Концепції постлюдського майбутнього. Біоетика і трансгуманізм як світоглядні альтернативи.
108. Наукові революції: типи і значення.
109. Проблема державного регулювання науки. Діахронний і синхронний вимір.
110. Трансформації об'єкта й ідеалу об'єктивності. Проблема подолання розриву об'єкта і суб'єкта пізнання.
111. Свобода наукового пошуку і соціальна відповідальність ученого.
112. Наука, псевдонаука, паранаука.
113. Проблема об'єктивності істини. Агностицизм, скептицизм, релятивізм.
114. Кореспондентська теорія істини та її недоліки.
115. Філософія Дж. Лока
116. Плюралістична метафізика Г. Ляйбніца.
117. Скептицизм Д. Г'юма.
118. Філософія французького Просвітництва.
119. Філософія німецького Просвітництва.

- 120.Сцієнтизм та антисцієнтизм.
- 121.Соціалні цінності і норми наукового етосу.
- 122.Техніка як об'єкт філософської рефлексії. Історична еволюція поняття техніки і його сучасні інтерпретації.
- 123.Віртуальна реальність як соціокультурний феномен інформаційного суспільства.
- 124.Комп'ютерна революція в соціальному контексті.
- 125.Глобалізація як процес формування нового світопорядку. Вплив глобалізації на розвиток науки та суспільства.
- 126.Криза ідеалу цінносно-нейтрального наукового дослідження.
- 127.Криза елементаристських програм у науці ХХ ст. та становлення сучасної концепції холізму.
- 128.Основні типи наукової раціональності.
- 129.Аналіз мовних форм знання у неопозитивізмі.
- 130.Історизація філософії науки в межах постпозитивізму.
- 131.Структуралізм і постструктуралізм як методологія сучасного соціогуманітарного знання.
- 132.Моральний вибір і моральна відповідальність.
- 133.Ціннісні орієнтації вченого.
- 134.Специфіка та види екологічних криз.
- 135.Ключові ідеї Л. Вітгенштайна.
- 136.Г. Ріккерт: науки про природу і науки про культуру.
- 137.Швейцер А.: етика благоговіння перед життям.
- 138.Конвенціональна теорія істини.
- 139.Кореспондентська теорія істини.
- 140.Прагматична теорія істини.
- 141.Когерентна теорія істини.
- 142.Розкрийте основні типи екологічної свідомості.
- 143.Поняття глобалізації. Глобалізація і глокалізація.
- 144.Істина у гносеологічному й онтологічному розумінні.
- 145.Знання, гадка, вірування.
- 146.Б. Рассел: теорія дескрипції.
- 147.Критичний раціоналізм К. Поппера. принцип фаллібілізму.
- 148.Концепція «мовної гри» Л. Вітгінштайна.
- 149.Ситуація постмодерна, плюралізм сучасної філософської картини світу і пошуки нової світоглядної альтернативи.
- 150.Соціологія науки і еволюційна епістемологія (Ст. Тулмін).
- 151.Проблема реальності у постнекласичній науці.

7. Методи навчання.

Методами навчання є способи взаємопов'язаної діяльності викладача зі здобувачами вищої освіти, що спрямовані на засвоєння останніми знань та набуття вмінь і навичок, що передбачені програмою дисципліни.

Під час навчального процесу використовуються такі методи навчання:

Залежно від походження інформації: словесні (розповідь, лекція, пояснення, діалог, дискусія, робота з першоджерелами та навчальними матеріалами), наочні (ілюстрування, демонстрація), практичні методи (вправи, написання самостійної роботи, підготовка авторських тез та публічний виступ на науково-практичних семінарах).

За характером навчально пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний, пошуковий (евристичний), дослідницький.

За ступенем керівництва навчальною роботою: самостійна робота під керівництвом, проте без контролю викладача під час написання реферату.

Вивчення програмного матеріалу та набуття професійних компетенцій здобувачами здійснюється у формі:

Лекцій – стрункий, логічно завершений, науково обґрунтований виклад викладачем проблем філософії науки, під час якого здобувачі вищої освіти пасивно сприймають матеріал. Водночас лекція передбачає встановлення зворотного зв'язку, тим самим активізуючи навчально-пізнавальну діяльність здобувачів вищої освіти.

Семінарів – здобувачі вищої освіти завчасно готуються до попередньо визначеної програмою теми та безпосередньо на занятті обговорюють винесені на обговорення питання та/чи тексти, дискутують, висловлюють власну дослідницьку позицію.

Семінарів-дискусій – здобувачі вищої освіти завчасно готуються до заняття, на якому мають можливість вільно обмінюватися думками на певну тему, дискутувати, аргументовано відстоюючи власні погляди чи дослідницьку позицію. Такі семінари формують вміння висловлювати власні думки, аргументовано відстоювати свої переконання, критично оцінювати власні погляди, толерантно та з повагою приймати інакомислення.

Презентацій – виступ перед аудиторією з метою представлення результатів самостійної роботи здобувача вищої освіти з опрацювання обраної теми, питання, завдання тощо з метою здобуття навичок публічного представлення результатів власного дослідження.

Публічної презентації наукових результатів – здобувачі вищої освіти мають можливість готувати тези доповідей та публічно презентувати їх на наукових семінарах, організованих кафедрою філософії та міжнародної комунікації. Публічне представлення наукових результатів сприяє розвитку навичок наукового письма, вміння зацікавлювати результатами власних наукових досліджень та дискутувати з науково-професійною спільнотою.

8. Форми контролю.

Відповідно до «**Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії в Національному університеті біоресурсів і природокористування України**» затвердженого вченою радою НУБіП України 24 травня 2017 року, протокол № 11, вивчення здобувачами вищої освіти дисципліни «Філософія науки» супроводжується поточним контролем, проміжною та підсумковою атестацією.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувачів вищої освіти до виконання поставлених завдань.

Проміжна атестація проводиться після вивчення програмного матеріалу і має визначити рівень знань здобувачів вищої освіти з програмного матеріалу, отриманих під час усіх видів занять і самостійної роботи. Проміжна атестація здобувачів вищої освіти з курсу «Філософія науки» проводиться після опрацювання кожної теми у вигляді тестування. Тести до кожної теми розміщені на ЕНК, вага який у загальній оцінці за тему складає не більше 2-х балів.

Засвоєння здобувачем вищої освіти програмного матеріалу вважається успішним, якщо рейтингова оцінка його становить не менше, ніж 60 балів за 100-бальною шкалою. За таких умов від допускається до підсумкової атестації, що у формі екзамену.

9. Розподіл балів, які отримують здобувачі.

Оцінювання знань здобувачів вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «**Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії в Національному університеті біоресурсів і природокористування України**», затвердженого Вченою радою НУБіП України від 24.05.2017 р., протокол №11.

Таблиця 1. Співвідношення між рейтингом здобувача вищої освіти і національними оцінками

Оцінка національна	Рейтинг здобувача вищої освіти, бали
Відмінно	90 -100
Добре	74-89
Задовільно	60-73
Незадовільно	0-59

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (до 70 балів):

$$R_{\text{дис}} = R_{\text{нр}} + R_{\text{ат}}$$

10. Навчально-методичне забезпечення

1. Філософія науки / Сторожук С. В., Гоян І.М., Матвієнко І.С. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2016. 520 с.
2. Філософія науки та інноваційного розвитку / Чекаль Л.А., Горбатюк Т.В., Сторожук С. та ін. К.: Міленіум, 2017. 782 с.
3. Філософія освіти / Чекаль Л.А., Горбатюк Т.В., Сторожук С. та ін. К.: Міленіум, 2017. 662 с.
4. Філософія науки / Philosophy of science / Сторожук С., Гоян І., М. Матвієнко І., С. Данилова Т.В. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2017. 588 с.

5. Філософія науки: навчальний посібник / Гоян І.М., Матвієнко І.С., Сторожук С.В., Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2018 520 с.
6. Філософія науки: навчальний посібник/ Гоян І.М., Матвієнко І.С., Сторожук С.В.// за ред. С.В. Сторожук. 3-те видання, виправлене і доповнене. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2019. 420 с.
7. Філософія науки: навчальний посібник/ Гоян І.М., Матвієнко І.С., Сторожук С.В.// за ред. С.В. Сторожук. 4-те видання, виправлене і доповнене. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2020. 420 с.
8. Практикум з філософії / Сторожук С. В., Гоян І.М., Матвієнко І. С. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М, 2017. 176 с.

11. Рекомендована література.

Основна:

1. Філософія науки: Підручник / за ред. І. С. Добронравової. – К.: Київський університет, 2018. – 255 с.
2. Філософія науки: Навч. посіб. / Петрук Н. К., Гапченко О. В., Левченко А. В. Хмельницький: ХНУ, 2018. – 271 с.
3. Філософія науки: Навчальний посібник/ Гоян І.М., Матвієнко І.С., Сторожук С.В.// За ред. С.В. Сторожук. – 4-те видання, виправлене і доповнене. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2020. – 420 с.
4. Філософія освіти і науки : Навч. посіб. / В. П. Загороднюк [та ін.] ; [Відп. ред.: В.П. Загороднюк, Л. І. Мозговий]. – К. : Знання України, 2017. – 347 с.
5. Штанько В. І. Філософія і методологія сучасної науки: Підруч. для аспірантів усіх спец. – Харків : ХНУРЕ, 2017. – 177 с.
6. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Едуард Семенюк, Володимир Мельник. – Вид. 3-тє, випр. та допов. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 364 с.
7. Ханстантинов В.О. Філософія науки: курс лекцій / В.О. Ханстантинов. – Миколаїв: МНАУ, 2017. – 188 с.
8. Кузь О. М. Філософія науки : Навчальний посібник / О. М. Кузь, В. Ф. Чешко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 172 с.
9. Філософські основи наукових досліджень / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. – К.: Інтерсервіс, 2019. – 240 с.
10. Філософія науки: курс лекцій з вивчення дисципліни для здобувачів III рівня вищої освіти «доктори філософії» спеціальності 204 «ТВППТ» денної та заочної форми навчання /О. П. Сидоренко – Одеса: ОДАУ, 2019. –156 с.
11. Філософія науки: підручник /О. П. Сидоренко, С. С. Корлюк, О. А. Коваленко, Т. В. Розова [та ін.]; за ред. О. П. Сидоренка – Одеса, 2020. – 230 с.
12. Філософія науки. Етика та методологія наукового дослідження : навч.-метод. посіб. для підготовки докторів філософії «Doctor of Philosophy» (PhD) / І. Г. Утюж [та ін.]. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2018. – 76 с.

Додаткова:

1. Doichyk M, Doichyk O. The Idea of Dignity in Contemporary Scientific Discourse. Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences, 2019. 2 (2). P. 3-12.
2. Doichyk M. Protestant view on Human Dignity from the perspective of Max Weber's methodological individualism: social potential. Релігія та Соціум: міжнародний часопис. 2018. № 1-2 (29-30). С. 71-77.
3. Doichyk M. Cultivating dignity in Jean-Jacques Rousseau's social-ethical conception: gender aspect / Maksym Doichyk // Вісник Прикарпатського університету. Філософські науки. – Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2018. – Випуск 21. – С.16-22.
4. Бергсон А. Творча еволюція. Філософія науки: Навчальний посібник. / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали. / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. Івано-Франківськ, 2018. – С. 133-175.
5. Білецький І. П. Філософія науки: Навч. посіб. / І. П. Білецький, О.М. Кузь, В.Ф. Чешко. – Х. : ХНЕУ, 2005. – 128с.
6. Вернадський В. Про науковий світогляд. Філософія науки. Навчальний посібник. / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали. / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С.279-290.
7. Возняк Т. Що є істина? Філософія науки: Навчальний посібник. / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2: Хрестоматійні матеріали. / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С.197-202.
8. Гегель Г.В.Ф. Наука логіки. Філософія науки: Навч. посіб. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали. / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 77–89.
9. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації. – К.: ППС, 2007. – 436 с.
10. Добронравова І.С. Новітня філософія науки: Підручник для студ. філос. ф-тів ун-тів і аспірантів (для складання канд. іспиту з філософії та філософії науки) / І.С. Добронравова, Т.М. Білоус, О.В. Комар. – К. : Логос, 2009. – 244с.
11. Етика науки: виклики сучасності [Текст] : монографія / [М. М. Кисельов та ін.] ; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. – Ніжин: Лисенко М. М. [вид.], 2014. – 246 с.
12. Заїченко Г. Постмодернізм: Ключові ідеї Л. Вітгенштайна і Ж. Дерріда. Філософія науки: Навчальний посібник / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 202–211.

13. Індустрія наукових знань. [Лук'янець В.С., Кравченко О.М., Мороз О.Я., Озадовська Л.В., Беличенко А.В., Остапенко Б.І]. Монографія – К.: УкрСіч, 2013. – 426 с.
14. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної ери. – К.: Лібра, 2001. – 400 с.
15. Кант І. До вічного миру // Філософія науки. Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали. / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 310-330.
16. Козловський П. Постмодерна культура: суспільно-культурні наслідки технічного розвитку. Філософія науки: Навчальний посібник. / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали. / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 218–228.
17. Копнін П. Логіка науки чи наука логіки? Філософія науки. Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 47-50.
18. Кримський С. Зміст та функції природничо-наукової картини світу. Філософія науки. Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали. / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С.211–218.
19. Леопольд О. Розвиток етики // Філософія науки. Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С.301–310.
20. Максюта М.Є. Філософія науки [Навч. посіб. для підгот. магістрів в агр. вищих навч. закл. III-IV рівнів акредитації за усіма напрямками підгот.]. – К.: Урожай, 2004. – 418 с.
21. Мамардашвили М. К. Наука і цінності – безкінечне і кінцеве // Філософія науки. // Наука и культура. Філософія науки. Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 114–133.
22. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки: Навч. посіб. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2016. – 181 с.
23. Пікашова Т., Шашкова Л. Що є знання? Філософія науки: Навчальний посібник. / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 39–47.
24. Попович М. Наука шукає надійних фортець. Філософія науки: Навчальний посібник. / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах.

Частина 2. Хрестоматійні матеріали. / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 183–187.

25. Попович М. Прийняття істини як розуміння: аналіз і синтез. Філософія науки: Навчальний посібник. / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 192–197.

26. Попович М. Прийняття істини // Філософія науки: Навчальний посібник. / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 187–192.

27. Філософія науки / Philosophy of science: Навчальний посібник. / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 1. / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – 495 с.

28. Філософія науки / Philosophy of science: Навчальний посібник. / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – 495 с.

29. Філософія науки: Навч. посіб. / Петрук Н. К., Гапченко О. В., Левченко А. В. – Хмельницький : ХНУ, 2018. – 271 с.

30. Фірсова Л.В. Філософія науки: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. /Л.В. Фірсова, І.П. Черних, Я.М. Білик; Л.В. Фірсова (ред.). – Х. : ППВ «Нове слово», 2003. – 335с.

31. Шинкарук В. Діалектика: традиційний і нові підходи. Філософія науки: Навчальний посібник. / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 175-183.

32. Штанько В. І. Філософія і методологія сучасної науки: Підруч. для аспірантів усіх спец. – Харків : ХНУРЕ, 2017. – 177 с.

33. Ясперс К. Сучасна наука // Філософія науки: Навчальний посібник. / 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. – Івано-Франківськ, 2018. – С. 239-246.

12. Інформаційні ресурси.

Бібліотека e-reading. URL: <http://www.e-reading.by/bookbytypes.php?type=17>

Бібліотека royallib. URL: <https://royallib.com/>

Бібліотека Гумер. https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/index_philos.php

Державна наукова установа «Книжкова палата України ім. Івана Федорова»
<http://www.ukrbook.net>

Електронна бібліотека НУБіП України eNULESIR:
<https://nubip.edu.ua/node/17325>

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua>

Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого <http://www.nplu.org/>

Одеська національна наукова бібліотека <http://www.odnb.odessa>
Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка
<http://korolenko.kharkov.com>